

СТАТИИ И СЪОБЩЕНИЯ

Стара история

ФРАГМЕНТИТЕ ОТ РАННИТЕ ШУМЕРСКИ ЗАКОНИ

Владимир Попов

В общата картина на откритите шумерски законодателни паметници има и няколко фрагмента, които засега не се свързват с цялостна конкретна законодателна инициатива, както са например другите законодателни текстове. Към времето, непосредствено преди старовавилонската епоха, се отнасят няколко фрагмента от различни законодателни сборници и колекции. Те са написани на шумерски и акадски език и били без съмнение резултат от по-напредналото обществено-икономическо и политическо развитие на някои патесиати от Шумер и Акад след разпадането на държавата на III династия на град Ур. Фрагментите са изключително кратки, като обикновено се четат частично само отделни параграфи. Предлаганият превод от автора е пръв опит за запознаване на българския читател с текста на тези закони.

1. Фрагмент Clay 28 (фрагмент от шумерски закони)

Фрагментът е намерен в храмовия архив в град Нипур в Месопотамия. Текстът е на голяма клинописна плоча, като е запазена само част от последните две колони. Разчетени са 9 параграфа, написани на късношумерски език. Публикуван е от А.Т. Клей и е известен като “Clay 28”, а така също и като “фрагмент от шумерски закони”¹.

Тази откъс от закони се отнася засега предполагаемо към законодателството на шумерския град Ларса и се свързва с историята на патесиата Урук. Точното му датиране е невъзможно².

§ 1. Ако някой блъсне³ дъщеря на авелум⁴ и причини махане на това, което е в нея⁵, трябва да даде 10 сикли сребро.

§ 2. Ако някой удари⁶ дъщеря на авелум и причини махане на това, което е в нея, трябва да даде 1/3 мина сребро.

§ 3. Ако някой се отклони от указания му път и погуби лодката, то освен нейната цена трябва да плати на стопанина и цената на нейния наем⁷.

§ 4. Ако някой (син) каже на баща си и на майка си “ти не си мой баща, ти не си моя майка”⁸, къщата, полето, насажденията, робите, имота и животните трябва да напусне; дажбата си до пълния размер да даде⁹ на баща си. Ако неговият баща и неговата майка му кажат “ти не си мой (наш) син”, трябва да излезе вън от дома¹⁰.

§ 5. Ако неговият баща и неговата майка кажат “ти не си мой син”, той трябва да напусне дома и селището.

§ 6. Ако някой изведе вън от дома дъщеря на авелум без да попита нейния баща или майка, и не признае..., и нейният баща и нейната майка ще му я дадат за съпруга.

§ 7. Ако някой изведе вън от дома дъщеря на авелум и е попитал нейния баща и нейната майка, ...той е виновен. По решение на бога трябва да умре¹¹.

§ 8. Ако разгонен бик бъде изяден от лъв, то стойността на бика е неумишлена имуществена щета¹².

§ 9. Ако разгонен бик убие бик, то бик за бик (да даде)¹³.

2. Фрагмент от “шумерски семейни закони” (ana itīšu)

Текстът е известен от късноасирийско копие от VII в. пр. н.е., намерено в царския архив в град Ниневия. Документът представлява акадски превод на шумерски текст. Обикновено се разглежда като сборник от шумерски граматични правила, юридически казуси и др. и е известен като „Серия ana itīšu”. Почти всички изследователи са единодушни, че текстът представлява част от законодателството на град Ларса. От запазените в сравнително по-добро състояние 7 параграфа 4 се отнасят до осиновяване на деца, а 2 регулират някои страни от семейните отношения¹⁴. Запазеният текст не е разделен в параграфи.

Таблица IV (Добавка)

III, 1–6. Ако той чрез тежък ярем протрие костите на бика, той трябва цялата негова цена да отмери¹⁵.

III, 7–10. Ако той окото на бика разбие, той трябва половината от неговата цена да отмери.

Таблица VII

III, 23–28. Ако син каже на неговия баща “ти не си мой баща”, трябва да го острижат, белег за роб да сложат¹⁶ и за пари да го продадат¹⁷.

III, 29–33. Ако син каже на неговата майка “ти не си моя майка”, трябва половината глава да му острижат, през града да го прекарат и от къщата да го изгонят.

III, 34–39. Ако един баща каже на своя син “ти не си мой син”, той губи дома и стените¹⁸.

III, 40–45. Ако една майка каже на своя син “ти не си мой син”, той губи дома и вещите.

IV, 1–7. Ако една жена каже на своя съпруг “ти не си мой съпруг”, трябва да я хвърлят в реката¹⁹.

IV, 8–12. Ако един съпруг каже на своята съпруга “ти не си моя съпруга”, трябва да отмери $1/2$ мина сребро²⁰.

IV, 13–22. Ако авелум наеме един роб и той (робът) умре, (или) изчезне²¹, (или) избяга, (или) се отклони, (или) се разболе, за неговата дневна надница по 1 *пан* ечемик²² трябва да отмери.

Таблица VII (Добавка)

III, 1’–3’. Ако той не може да плати сребро, трябва за дневната надница ечемик да му замени²³.

III, 4’–7’. Ако не може да замени ечемик, трябва да даде лихва 10 *ше* за 1 *кур* ечемик.

III, 8’–11’. Ако той не може да плати сребро и цената на ечемика се промени, може за следващата година ечемика и лихвата да замени (да отмени).

III, 12’–14’. Ако има сребро трябва като лихва 1 *мина* и 12 *сикли* сребро да прибави.

III, 15’–19’. Ако той не може да претегли сребро, трябва за 1 *сикъл* сребро 1 *кур* ечемик да замени.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Clay, A. T.** Miscellaneous Inscriptions in the Yale Babylonian Collection, Yale Oriental Series. Babylonian Texts, Vol. I, New Haven, 1915, N 28: Sumerian Prototype of the Hammurabi-Code.

² **Koschaker, P.** Neue babylonisch-assyrische Rechtsdenkmäler, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Weimar, 41, 1920, S. 278 sq; Gadd, C.G. A Sumerian reading-book, Oxford, 1924; **Landsberger, B.** Die Babylonischen Termini für Gesetz und Recht, Symb. Koschaker, P. Leiden, 1939, S. 219–234; **Дьяконов, И. М., Дунаевская, И. М., Магазинер, Я. М.** Законы Вавилонии, Ассирии и Хеттского царства, Вестник древней истории, 1952, 3. 211–212; **Brongers, H. A.** Oud Oosters en bijbels recht, Nijkerk, 1960 (n.v.); **Haase, R.** Die Keilschriftlichen Rechtssammlungen in Deutscher Übersetzung, Wiesbaden. 1963, S. 5–6; **Petschow, H.** Zu § 3 des Fragments der Rechtssammlung YBT I 28, Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete, Leipzig und Berlin, 58 (NF 24), 1967, S= 1–4; и др.

³ Или ритне. Текстът предполага вероятно еднократно неумишлено действие.

⁴ Става въпрос за жена със статут на лице от социалната категория “авелум”, която се приема най-общо като основното население в страните от Месопотамия, притежаващи повече права в сравнение с категориите, които имали различни ограничения. Дъщеря на “авелум” означава, че може да бъде и омъжена жена. Опитите за превод на категорията “авелум” като “човек” следват стара и неточна традиция, която не отразява същността на положението на съответните лица. Ако “авелум” се преведе като човек, другите категории като “мушкенум” също са “човек” (не са например животни).

⁵ Смишълът на текста е предизвикван е аборт при бременност в резултат на нанесен удар в тялото на жената или побой, физическо насилие и т.н.

⁶ Или набие, удари с нещо. В сравнение с предходния параграф текстът предполага вероятно умишлено действие.

⁷ Текстът се отнася за щети при наемане на лодка за превоз вероятно по река Ефрат.

⁸ Фразата представлява традиционна месопотамска правна формула за отказ от родители или съответно от деца.

⁹ В смисъл да върне издръжката си. Среща се и превод “трябва да го дадат за пълната му цена”, т.е. продаден е в робство – Законы Вавилонии..., с. 211. При такава интерпретация след като вече е продаден в робство се обезсмисля краят на текста с условието, че по волята на бащата и майка трябва да напусне дома.

¹⁰ В смисъл изгонват го от дома.

¹¹ Двата параграфа са с неясно съдържание поради лошо написания текст. Вероятно се отнасят за силово отвличане на жена за съпруга със или без съгласието на нейните родители.

¹² Смисълът на текста трябва да се приема като събитие, за което не се определя компенсация, тъй като няма страна, която да носи отговорност и да се санкционира. В този смисъл собственикът на животното не се компенсира. Текстът има и смисъл също, че евентуалният пастир на животното не носи отговорност.

¹³ В този смисъл законодателят е определил отговорност. Собственикът на убития бик трябва да получи компенсация от собственика на виновния бик, или от пастира, допуснал инцидента между двете животни.

¹⁴ Вж. по-подробно: **Langdon, St.** Note on the legal Commentary Ana ittišu, *American Journal of Semitic Languages and Literatures*, Chicago, 48, 1931/1932, p. 51–53; **Landsberger, B.** Die serie ana ittišu, *Materialien zum sumerischen Lexikon*, Bd. I, Roma, 1937; **Driver, G. R., Miles, J. C.** *The Babylonian Laws*, Vol. II, Oxford, 1955, p.12, 308 sq; **Haase, R.** *Die Keilschriftlichen...*, S. 3–4; **Дьяконов, И. М., Дунаевская, И. М., Магазинер, Я. М.** *Законы...*, с. 212–213 и др.

¹⁵ Виновният трябва да възстанови цялата стойност на увреденото животно.

¹⁶ Робите в Месопотамия и в много други страни от древния Изток носели постоянен белег, установяващ робския им статут. Той бил траен, тъй като, ако е поставен на вещь на дрехи или различни дрехи, при бягство можел да се премахне. Най-често се използвало премахването на цялата или на част от косата, което оставало трайно сравнително по-дълго време, след което отново се възстановявало. Лице с подобно положение на главата се отличавало сред останалите хора видимо от голямо разстояние и това помагало за залавяне на избягали роби, за контролиране на поведението на робите на улицата, на полето и др. Носенето на белег чрез отнемане на косата останало до късно време в практиката за означаване на лица с непълен обществен статут и права, като войници, затворници, ученици и др. В най-ново време белегът е загубил древния си смисъл и се е превърнал в мода.

¹⁷ Продава се в робство.

¹⁸ Синът се изгонва от дома без право на живеене.

¹⁹ Древната семитска традиция не допускала възможност на жената по своя воля да прекрати брак, освен при специфични случаи. Текстът показва, че подобен опит води до екзекуция чрез хвърлянето в реката (в случая Ефрат). Положението на жената в древните семитски общества е наследено от по-късните обществени и държавни формации в Изтока.

²⁰ Текстът отразява прекратяване на брак. Единствената причина е волята на съпруга, но той се задължава да изплати сума за компенсация.

²¹ Пропадне в неизвестност.

²² Сумата трябвало да се заплаща от наемателя на собственика на роба за целия срок на наестия роб. В някои преводи се предлага размер от половината от договорената надница. В текста е използван знак за ечемик, но той се приема обобщено в случая като зърно, хляб и т.н.

²³ Да заплати натурално със зърно.